

Datoranvändning i hemmet och på jobbet

LO / Löne- och välfärdsenheten – september 2003
Sven Nelander / Ingela Goding / Ove Ivarsen

Innehållsförteckning:

<i>Sammanfattning</i>	3
<i>Vad rapporten bygger på</i>	7
<i>DATOR I HEMMET</i>	8
Utvecklingen i stort.....	8
Många olika användningssätt för datorn i hemmet.....	9
Sambanden med klass och kön.....	10
Stora generationsskillnader	12
Barn i familjen har betydelse.....	14
En jämförelse mellan olika fackförbund	15
Minskade klasskillnader	16
Allt fler Internetanvändare.....	18
<i>DATOR I ARBETET</i>	19
Ökningen av datoranvändningen på jobbet har inte varit lika snabb.....	19
Mycket stora skillnader mellan arbetare och tjänstemän.....	19
Förändringarna för olika grupper av anställda.....	21
<i>Vilka som helt saknar datorerfarenhet</i>	22
<i>LO OCH IT-FRÅGORNA</i>	26
<i>BILAGA</i>	29

Sammanfattning

LO har under ganska många år studerat de anställdas *datoranvändning i hemmet och på arbetet*. Nu kan vi följa upp resultaten och visa vad som har hänt.

Underlaget är, liksom tidigare, frågor som ställts till ett slumpmässigt urval i *besöksintervjuer* inom ramen för Statistiska centralbyråns (SCBs) undersökningar av levnadsförhållandena. Intervjuerna genomförs av SCBs väl utbildade och mycket erfarna intervjuare och kvaliteten i undersökningarna får bedömas som mycket hög.

Siffrorna för år 2002 har just blivit klara och man kan konstatera att datoriseringen av det svenska samhället fortsätter i snabb takt. Resultaten visar till exempel att såväl *tillgången* till dator i hemmet som den *faktiska* användningen (till exempel genom utnyttjande av Internet) har *ökat starkt* även under de allra senaste åren.

Om man ser till de åtta åren sedan 1994, för vilka det finns exakt jämförbara siffror, har andelen *LO-medlemmar* med tillgång till dator i hemmet *mer än femdubblats* - från 15 procent till 78 procent.

Bland *samtliga anställda* har det varit en ökning från 28 till 84 procent – i absoluta tal från knappt en miljon anställda med dator i hemmet år 1994 till ungefär 3,2 miljoner år 2002. Av denna *ökning* på drygt 2,2 miljoner anställda med dator i hemmet är ungefär hälften medlemmar i något LO-förbund.

Tablån nedan visar att ökningen av tillgång till dator i hemmet har varit allra starkast bland LO-medlemmarna. Det gäller både om man ser till hela perioden sedan 1994 och på något kortare sikt. Man kan också uttrycka det som att de *klassmässiga skillnaderna* har minskat.

Har tillgång till dator i hemmet. Procent

	1994	1996	1998	2000	2002
LO	15	29	51	68	78
TCO	34	48	76	84	88
SACO	51	64	84	93	94
Samtliga anställda	28	42	67	78	84

Tillgång till och användning av *Internet* i hemmet kan vi belysa *sedan 1998*.

Under de fyra åren sedan dess, alltså perioden 1998-2002, har andelen anställda som *själva* använt Internet i hemmet under de senaste tolv månaderna ökat från 32 till 68 procent – alltså mer än en fördubbling under denna korta tid (se tablå nedan).

Tillgång till och användning av Internet i hemmet. Procent

	Tillgång till Internet i hemmet			Har själv använt Internet i hemmet under senaste året		
	1998	2000	2002	1998	2000	2002
<i>Alla anställda</i>	36	66	76	32	57	68
LO	26	56	68	19	44	57
TCO	46	73	81	38	64	74
SACO	53	83	89	47	78	84
LO-kvinnor	25	53	66	14	36	50
LO-män	27	58	69	24	51	62
TCO-kvinnor	43	69	80	33	57	70
TCO-män	52	78	83	46	73	79
SACO-kvinnor	48	84	86	37	75	78
SACO-män	59	82	93	57	81	91
LO-kvinnor 18-29år	23	43	59	22	39	53
LO-kvinnor 30-49 år	33	68	78	17	47	63
LO-kvinnor 50-64 år	14	34	51	3	15	29
LO-män 18-29 år	27	57	61	25	56	62
LO-män 30-49 år	34	65	76	31	61	70
LO-män 50-64 år	18	44	63	13	25	47

Om vi ser till *LO-medlemmarna* har ökningen varit ännu större – från 19 till 57 procent, alltså en tredubbling.

Resultaten visar alltså sammanfattningsvis, med stort eftertryck, att Internet-användningen i hemmet har ökat kraftigt. Det gäller bland både arbetare och tjänstemän, kvinnor och män och samtliga åldersgrupper. Det gäller således också i den äldsta åldersgruppen 50-64 år, vilket måste ses som mycket positivt.

Det *påstås ibland* att hemdatorn skulle vara mannens och barnens leksak och att införandet av den nya informationstekniken skulle *konservera könsrollerna*. Något belägg för detta ges dock *inte* i resultaten. Förvisso är skillnaderna stora mellan könen vad gäller att använda datorn i hemmet, men datoranvändningen har ökat mycket snabbt bland kvinnorna – till och med snabbare än bland männen (de här slutsatserna gäller både arbetare och tjänstemän). Till exempel visar det sig att andelen LO-kvinnor som använt Internet i hemmet minst någon gång i veckan nästan har femdubblats på en så kort tid som fyra år.

Utvecklingen har alltså varit i huvudsak positiv med en kraftig ökning av tillgången till och användningen av dator i hemmet. Men skillnaderna mellan olika grupper av anställda är fortfarande avsevärda. Till exempel framgår det att det är inte långt ifrån dubbelt så vanligt bland SACOs män som bland LOs kvinnor att själv använda Internet i hemmet (ungefär 90 procent bland SACO-männen mot 50 procent bland LO-kvinnorna). Om vi ser till andelen som använder Internet i hemmet minst någon gång i veckan ökar denna skillnad ytterligare (drygt 60 procent bland SACO-männen jämfört med 15 procent bland LO-kvinnorna).

Så mycket som drygt 40 procent av LOs medlemmar *använder alltså inte alls* Internet i hemmet. Bland LOs kvinnor är andelen 50 procent och bland LO-kvinnor i åldersgruppen 50-64 år så hög som ungefär 70 procent. *Generationskillnaderna* är överhuvudtaget mycket betydande vad gäller datoranvändningen.

Indelning efter familjetyp ger vid handen att det är mycket *vanligare i arbetarfamiljer* med barn än i motsvarande tjänstemannafamiljer att *det saknas tillgång till dator i hemmet*. Detta ger också väsentligt *olika förutsättningar för barnen*.

Rapporten visar, som framgår av tablan nedan, att också *datoranvändningen på jobbet* har ökat påtagligt, dock *inte alls i samma snabba takt* som datoranvändningen i hemmet. Under den tidsperiod på drygt femton år som vi här kan överblicka (1986/87 – 2002) har andelen *LO-medlemmar* som använder dator i arbetet mer än tredubblats – från 12 till 42 procent. Under de allra senaste två åren (2000 - 2 002) har andelen ökat från 39 till 42 procent, alltså med tre procentenheter, vilket är långsammare än under tvåårsperioden dessförinnan.

Använder dator i arbetet. Procent

	1986/87	1990/91	1994	1998	2000	2002
LO	12	16	24	30	38	42
TCO	43	62	72	80	86	89
SACO	38	52	74	86	92	92
Samtliga anställda	25	35	47	58	63	65

Också bland TCOs och SACOs medlemmar har andelen som använder dator i arbetet ökat markant. Det har också skett från helt andra utgångsnivåer – redan för ungefär femton år sedan använde ungefär 40 procent av tjänstemännen dator i arbetet och för åtta år sedan så mycket som ungefär 70 procent.

Av *alla anställda* är det nu 65 procent som använder dator i sitt jobb. För drygt femton år sedan var siffran endast 25 procent. Det är en genomgripande förändring som här har ägt rum.

Men skillnaderna mellan olika grupper är här *betydligt mycket större* än vad gäller datoranvändningen i hemmet. Ungefär 90 procent av TCOs medlemmar och SACOs medlemmar använder dator i sin arbeten, vilket alltså kan jämföras med drygt 40 procent bland LO-medlemmarna.

Resultaten innebär att nästan *sex av tio LO-medlemmar – 58 procent – inte använder dator i sina arbeten*. Av de LO-medlemmar som använder dator i arbetet utnyttjar drygt hälften denna högst en timme per dag. Man kan *ställa sig frågan* varför den nya tekniken fortfarande i så förhållandevis liten utsträckning tas i anspråk i LO-medlemmars jobb?

I rapportens avslutande resultatavsnitt visas att ungefär 15 procent av alla anställda *helt saknar datorerfarenhet* - det vill säga de använder varken dator på jobbet eller i hemmet. Men skillnaderna mellan olika grupper är *utomordentligt stora* framgår av den klass- och könsanalys som görs. Andelen som är i den här situationen är nästan 30 procent bland LOs kvinnor mot praktiskt taget inga alls bland SACOs män.

En uppdelning efter *ålder* förstärker olikheterna ytterligare. Så mycket som drygt 40 procent av LO-kvinnor i åldersgruppen 50-64 år saknar helt datorerfarenhet och drygt 30 procent av LO-män i samma ålder.

I de *fackförbund* som jämförs i rapporten är andelen som varken använder dator i jobbet eller i hemmet högst i Kommunal med ungefär 30 procent. Men också i förbund som till exempel Handels och Metall saknar ungefär var femte medlem helt datorerfarenhet.

Sammanfattningsvis visar det sig alltså att datoranvändningen har ökat starkt – och alldeles snabba har förändringarna varit i hemmen. Men samtidigt framgår det att skillnaderna mellan olika grupper är mycket stora, och att många löntagare varken har använt dator i hemmet eller på jobbet.

Det står alldeles klart att erfarenhet av datoranvändning är en viktig tillgång både i arbetslivet och samhället i övrigt. Omvänt kan avsaknad av sådan erfarenhet komma att bli ett allvarligt handikapp. I det kunskapssamhälle som vi med full fart är på väg in i är information en mycket viktig tillgång. Kunskap ger makt och möjligheter. Det är viktigt att bevaka att vi inte får en ny skiktning i samhället - "en informationsklyfta" - en situation där de redan starka får del av allt det nya medan andra ställs utanför.

En utomordentligt viktig uppgift blir att göra den nya tekniken tillgänglig för fler. I ett avslutande avsnitt görs en sammanfattning av hur LO arbetar med IT-frågorna.

Vad rapporten bygger på

Grunden för rapporten är intervjuer med ett slumpmässigt urval av den svenska befolkningen som statistiska centralbyrån (SCB) gjort inom ramen för undersökningarna av levnadsförhållandena. De tillfrågade har år 2002, i intervjuer som är fördelade under hela året, tillfrågats om de *använder dator i arbetet* och om *de har tillgång till dator i hemmet*. Det har också ställts frågor om tillgång och användning av *Internet* i hemmet. Frågorna ställs i besöksintervjuer som genomförs av SCBs väl utbildade och mycket erfarna intervjuare.

Vad gäller *dator i hemmet* ställdes först följande fråga:

"Har Du i hemmet tillgång till dator?"

De som svarade ja fick frågan:

"Har Du i hemmet tillgång till Internet?"

De som svarade att de i hemmet har tillgång till Internet fick också följdfrågan:

"Har Du under de senaste 12 månaderna använt datorn på fritiden för att utnyttja Internet?"

De som svarade att de har tillgång till dator i hemmet fick därutöver frågorna:

"Har Du under de senaste 12 månaderna använt datorn på fritiden för att:

- ordbehandla, kalkylera, rita eller skapa bilder?
- spela spel?"

Svarsalternativen var:

- nej, ingen gång
- någon gång i kvartalet eller mer sällan (1-5 gånger)
- någon gång i månaden eller oftare (6-20 gånger)
- någon gång i veckan (21-60 gånger)
- flera gånger i veckan (61- gånger)

Om *dator i jobbet* ställdes följande frågor:

"Brukar Du arbeta vid bildskärm i Ditt arbete, t ex vid terminal, persondator, ordbehandlare eller annan typ av bildskärm?"

"Ungefär hur många timmar per dag brukar du arbeta vid bildskärm?"

DATOR I HEMMET

Utvecklingen i stort

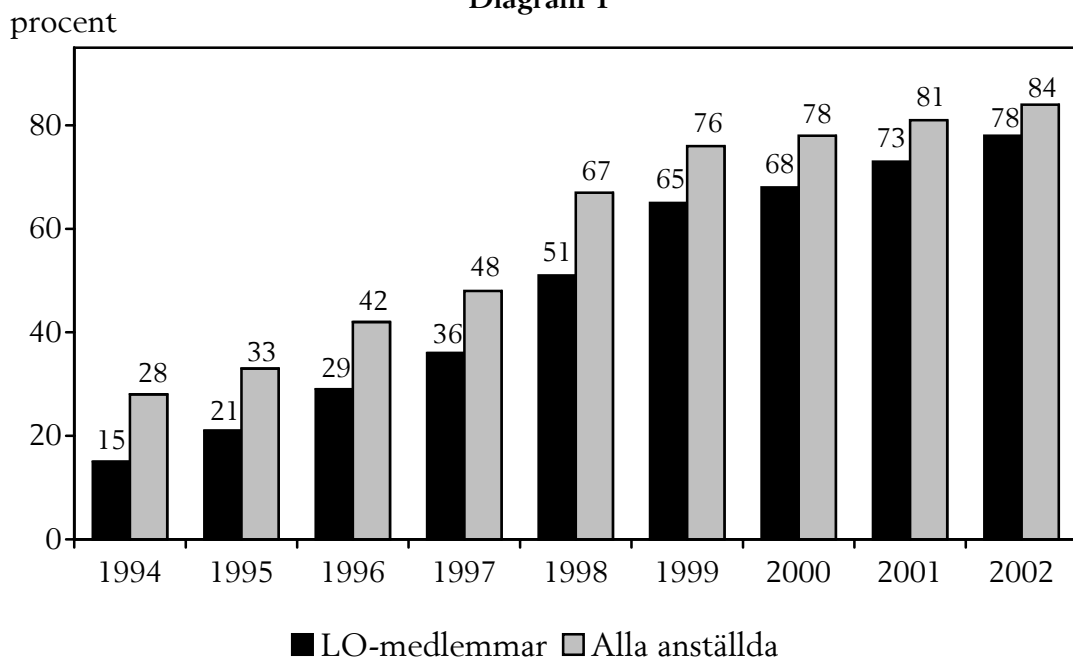
Sedan 1994 har det skett mycket stora förändringar. Mellan 1994 och 1995 ökade andelen *LO-medlemmar* med tillgång till dator i hemmet från 15 till 21 procent, mellan 1995 och 1996 från 21 till 29 procent, mellan 1996 och 1997 från 29 till 36 procent, mellan 1997 och 1998 från 36 till 51 procent, mellan 1998 och 1999 från 51 till 65 procent, mellan 1999 och 2000 från 65 till 68 procent, mellan 2000 och 2001 från 68 till 73 procent och mellan 2001 och 2002 från 73 till 78 procent (diagram 1).

Sammantaget har det alltså varit en ökning från 15 till 78 procent – vilket är *mer än en femdubbling* bland LO-medlemmarna på en så pass kort tid som åtta år.

Om vi ser till *hela gruppen anställda* har det under de åtta åren sedan 1994 varit en ökning från 28 till 84 procent. I absoluta tal innebär det en *ökning* med så mycket *ungefär 2,2 miljoner anställda* (från strax under 1 miljon till över 3,2 miljoner). Av denna ökning är ungefär hälften medlemmar i något LO-förbund.

Har tillgång till dator i hemmet.

Diagram 1

Många olika användningssätt för datorn i hemmet

Som redovisats ovan har nästan åtta av tio LO-medlemmar – 78 procent - tillgång till dator i hemmet. Men som framgår av tablå 1 är andelen *som själva använt datorn* under de senaste tolv månaderna 65 procent. Man kan alltså dra den slutsatsen att 13 procent av LO-medlemmarna har tillgång till dator i hemmet utan att själv använda den. Det kan till exempel vara så att det istället är barnen som använder datorn. Ett annat alternativ är att det är en vuxen i familjen som använder datorn, medan den andre helt står utanför.

Man kan också utläsa av tablå 1 att 57 procent av LO-medlemmarna har själva använt sig av Internet på datorn i hemmet under det senaste året, ungefär 40 procent har själva använt datorn för *ordbehandling, kalkyler, ritande och skapande av bilder* och praktiskt taget lika många för att *spela spel*.

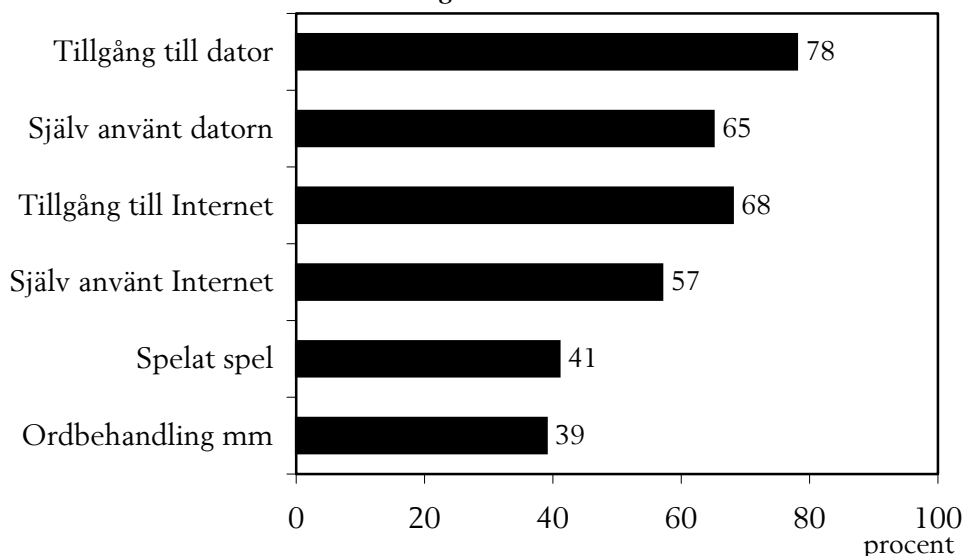
Tablå 1 Tillgång till dator i hemmet – och hur denna används. Procent

	Har tillgång till dator	Har själv använt dator i hemmet under senaste året	Har tillgång till Internet	Har själv använt Internet senaste året	Har själv använt datorn för att spela spel	Har själv använt datorn för ordbehandling m m
LO	78	65	68	57	41	39
TCO	88	82	81	74	39	64
SACO	94	88	89	84	37	79
Samtliga anställda	84	75	76	68	40	54

Vad gäller LO-medlemmar illustreras huvudresultaten på ett mera åskådligt sätt i diagram 2.

**Tillgång till dator i hemmet och hur denna används.
LO-medlemmar.**

Diagram 2

I tablå 1 framgår också hur stor del av TCO- och SACO-medlemmar som själva använt datorn i hemmet och på vilket sätt den använts. Vi kan konstatera att även bland tjänstemännen är en del som har tillgång till dator i hemmet utan att själva använda den (6 procent bland både TCO-medlemmar och SACO-medlemmar).

I tablå redovisas hur stor andel som själva använt Internet minst någon gång under det senaste året. Om vi istället hade sett på andelen som *ofta* använder Internet hade skillnaderna mellan de olika grupperna blivit större. Andelen som själva använder Internet i hemmet *minst en gång i veckan* är 39 procent för LO, 55 procent för TCO och 69 procent för SACO. För hela gruppen anställda är siffran 51 procent. Detta framgår av tabellen i bilagan i slutet av rapporten.

Sambanden med klass och kön

Vi ska gå vidare och dela upp materialet något ytterligare. I tablå 2 gör vi en samtidig uppdelning efter facklig tillhörighet och kön.

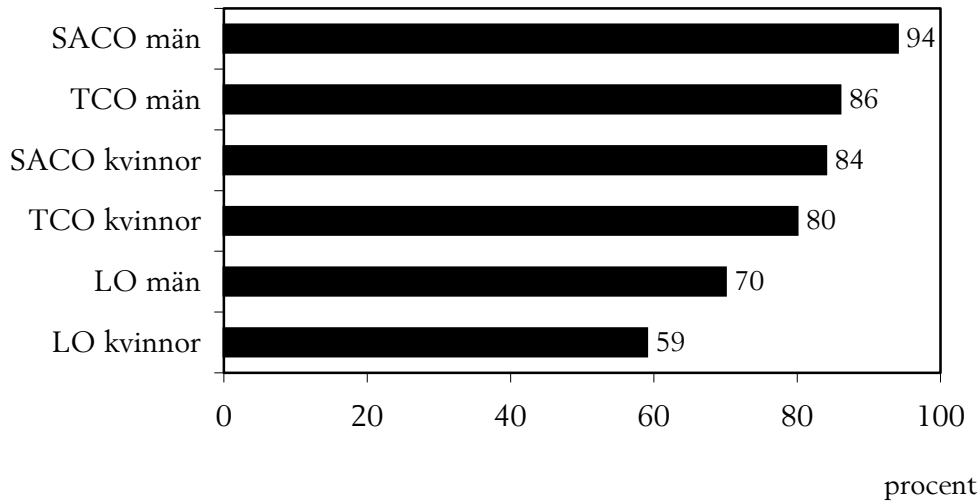
Tablå 2 Tillgång till dator i hemmet – och hur denna används. Procent

	Har tillgång till dator	Har själv använt dator i hemmet under senaste året	Har tillgång till Internet	Har själv använt Internet senaste året	Har själv använt datorn för att spela spel	Har själv använt datorn för ordbehandling m m
<u>LO</u>						
Kvinnor	76	59	66	50	33	33
Män	80	70	69	62	47	43
<u>TCO</u>						
Kvinnor	87	80	80	70	33	59
Män	89	86	83	79	48	71
<u>SACO</u>						
Kvinnor	93	84	86	78	29	72
Män	96	94	93	91	49	88

Man kan här bland annat se att *kvinnorna i mindre utsträckning än männen* själva använt dator i hemmet under det senaste året. Bland LO-medlemmar är skillnaden elva procentenheter (59 procent för kvinnor och 70 procent för män). En klar skillnad mellan könen finns också inom TCO och SACO. Detta illustreras i diagram 3.

Har själv använt dator i hemmet under senaste året

Diagram 3

En lägre andel kvinnor än män har också använt datorn för ordbehandling, kalkyler eller bilder liksom för att spela spel (tablå 2).

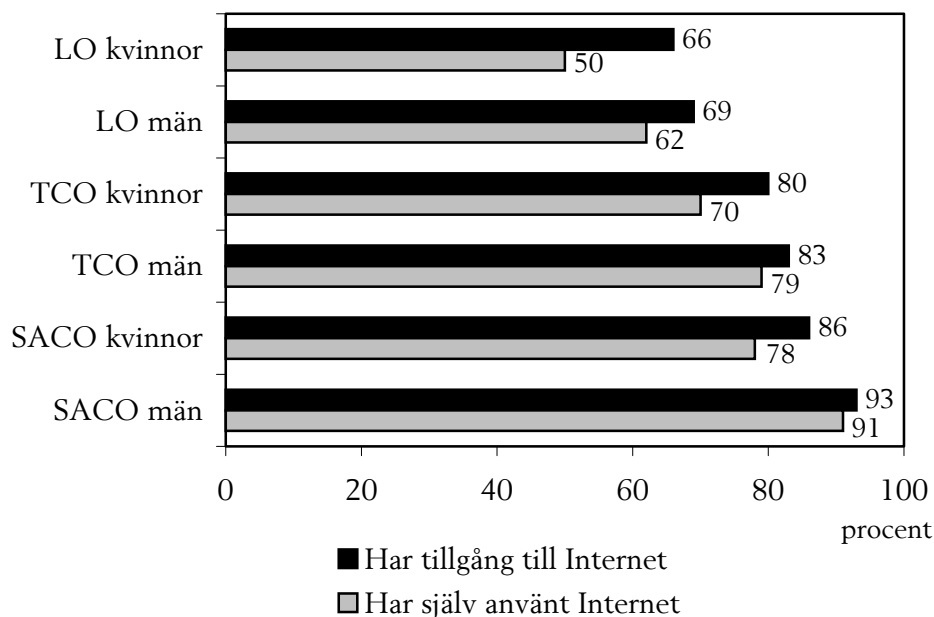
Även vad gäller Internet finns stora klass- och könsmässiga skillnader, vilket framgår av diagram 4. Mycket *påtagligt* är att skillnaderna mellan kvinnor och män är betydligt större ifråga om *användning* av Internet än vad gäller *tillgång* till Internet.

Sammanfattningsvis verkar det finnas något som gör att kvinnorna inte i samma höga grad som männen använder datorn där sådan finns. Sannolikt har ett traditionellt könsrollsmönster inom familjen betydelse.

Så här är andelarna som själva *använder Internet i hemmet minst en gång i veckan*: LO-kvinnor 29 procent, LO-män 47 procent, TCO-kvinnor 47 procent, TCO-män 66 procent, SACO-kvinnor 58 procent och SACO-män 82 procent (tabell i bilagan).

Internetanvändning i hemmet

Diagram 4

Stora generationsskillnader

Resultaten visar med eftertryck att användning av dator i hemmet har ett *mycket tydligt samband med ålder* (tablå 3). Särskilt i den äldsta åldersgruppen är det en mycket hög andel som inte alls använder dator i hemmet.

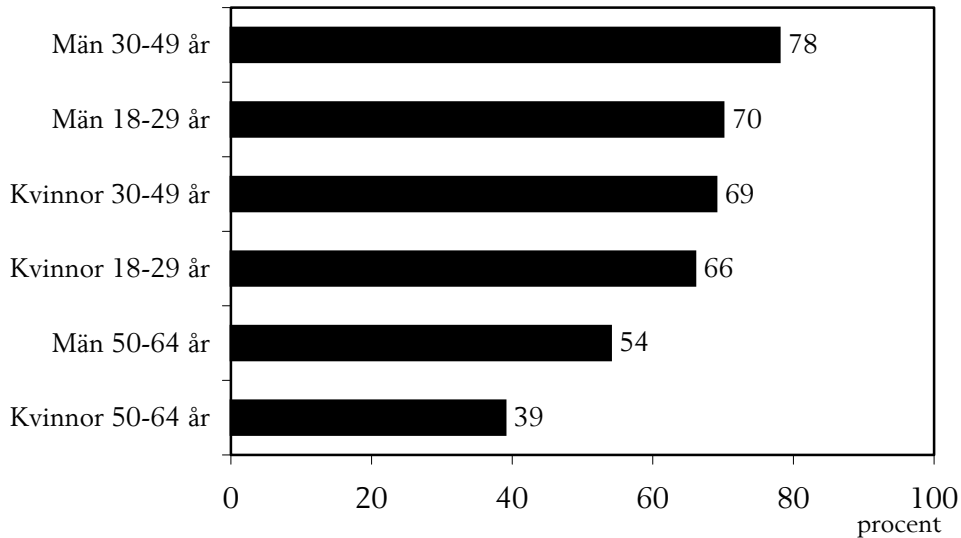
Tablå 3 Tillgång till dator i hemmet – och hur denna används. Procent av LO-medlemmar

	Har tillgång till dator	Har själv använt dator i hemmet under senaste året	Har tillgång till Internet	Har själv använt Internet senaste året	Har själv använt datorn för att spela spel	Har själv använt datorn för ordbehandling m m
Kvinnor						
18-29 år	71	66	59	53	42	41
30-49 år	87	69	78	63	39	39
50-64 år	61	39	51	29	19	21
Män						
18-29 år	72	70	62	62	57	51
30-49 år	86	78	76	70	53	47
50-64 år	73	54	63	47	28	30

Om vi ser på andelarna som använt datorn i hemmet minst någon under det senaste året och *rangordnar* dessa, blir utfallet som framgår av diagram 5.

Har själv använt dator i hemmet under det senaste året.
LO-medlemmar.

Diagram 5

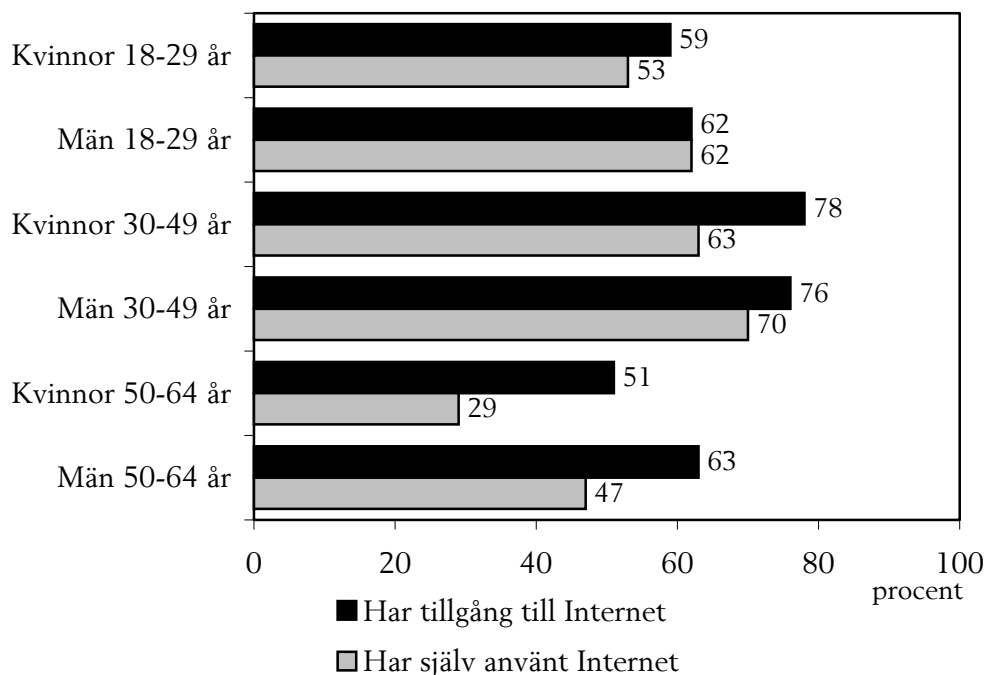

På ett mycket tydligt sätt framgår att det är de äldre – de som är 50 år och äldre - som kraftigt avviker från övriga. Datoranvändning är alltså *i hög grad en generationsfråga*.

Även *användning av Internet* har starkt samband med ålder. Bland unga LO-medlemmar har nästan alla någon gång ha använt sig av Internet under förutsättning att datorn i hemmet har tillgång till detta. Bland de lite äldre, särskilt gäller detta kvinnorna, utnyttjas möjligheten i mycket mindre utsträckning. Detta åskådliggörs i diagram 6.

Internetanvändning i hemmet. LO-medlemmar.

Diagram 6

Andelen som själva *använder Internet minst en gång i veckan* är hos LO-medlemmar högst bland yngre män under 30 år (56 procent) och lägst bland kvinnor i åldersgruppen 50-64 år (15 procent). Det här kan man utläsa i tabellen i tabellbilagan.

Barn i familjen har betydelse

Också *familjesituationen* har betydelse för dataanvändningen (tablå 4). Andelen som har använt dator i hemmet under det senaste året är högst i familjer med barn, likaså andelen som har använt Internet på datorn därhemma.

Tablå 4 Tillgång till dator i hemmet – och hur denna används. Procent av LO-medlemmar

	Har tillgång till dator	Har själv använt dator i hemmet under senaste året	Har tillgång till Internet	Har själv använt Internet senaste året	Har själv använt datorn för att spela spel	Har själv använt datorn för ordbehandling m m
<u>Gifta/samboende</u>						
Utan barn	76	59	66	51	33	36
Med 1 barn	90	75	78	63	44	43
Med 2 barn	95	78	86	71	55	44
Med 3 barn el fler	98	82	85	72	55	47
<u>Ensamstående</u>						
Utan barn	54	50	46	45	35	33
Med barn	76	60	57	51	36	35

I en hel del arbetarfamiljer med barn saknas överhuvudtaget dator i hemmet. Det gäller alldeles särskilt ensamstående arbetarhushåll med barn, där så mycket som ungefär var fjärde inte har någon dator i hemmet. Bland tjänstemannahushåll med barn förekommer detta nästan inte alls.

En jämförelse mellan olika fackförbund

Det finns tydliga skillnader mellan olika fackförbund. Sju fackförbund kan här jämföras (tablå 5). Andelen som *själv har använt dator i hemmet* är bland dessa högst i Industritjänstemannaförbundet (86 procent) och lägst i Handelsanställdas Förbund och Kommunal (ungefär 60 procent).

Tillgången till Internet i hemmet är också mycket olika. Lärarförbundet och Industritjänstemannaförbundet ligger högst med ungefär 80 procent.

Andelen som *själv har använt Internet i hemmet* under det senaste året varierar mellan nästan 80 procent för Industritjänstemannaförbundet och ungefär 50 procent för Kommunal.

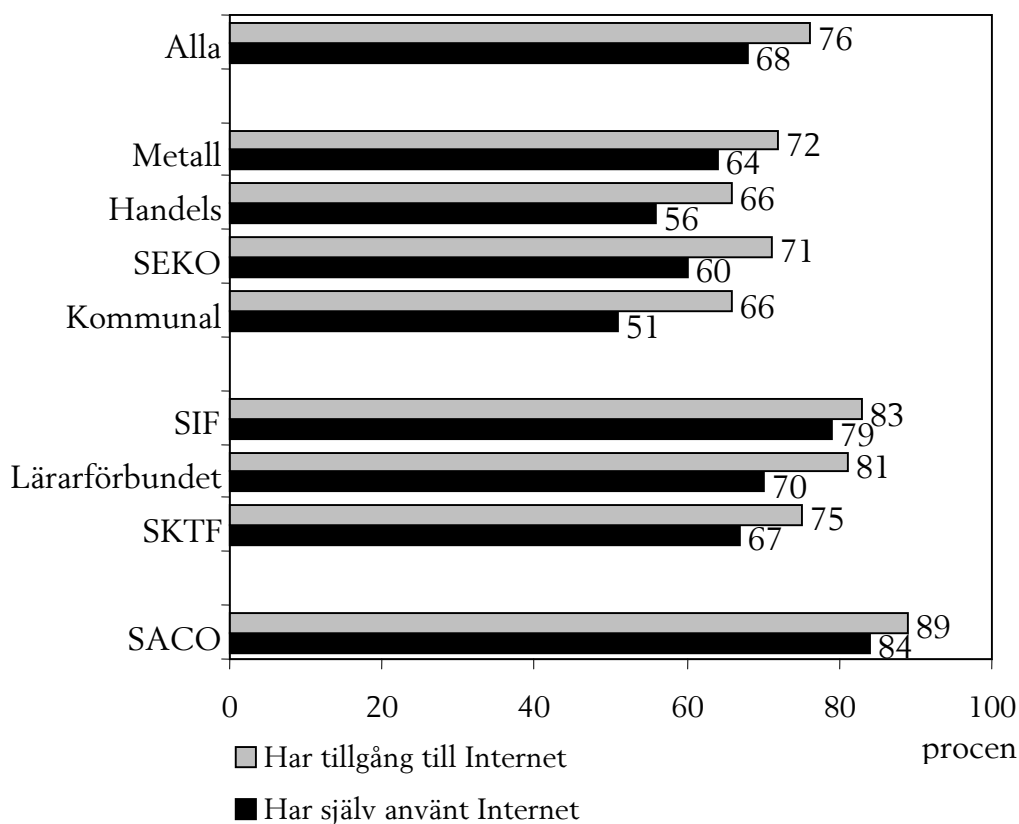
Tablå 5 Tillgång till dator i hemmet – och hur denna används. Procent

	Har tillgång till dator	Har själv använt dator i hemmet under senaste året	Har tillgång till Internet	Har själv använt Internet senaste året	Har själv använt datorn för att spela spel	Har själv använt datorn för ordbehandling m m
Metall	80	71	72	64	51	43
Handels	75	61	66	56	33	38
SEKO	78	65	71	60	36	40
Kommunal	78	61	66	51	36	36
SIF	90	86	83	79	52	70
Lärarförbundet	90	83	81	70	36	67
SKTF	86	81	75	67	33	62

Vi illustrerar skillnaderna vad gäller Internet i diagram 8.

Internetanvändning i hemmet

Diagram 8

Minskade klasskillnader

Som framgick av rapportens inledande del har andelen LO-medlemmar med tillgång till dator i hemmet ökat mycket kraftigt. Tablå 6 visar att även bland medlemmar i TCO och SACO har ökningen mellan 1994 och 2002 varit mycket betydande – för TCO från 34 till 88 procent och för SACO från 51 till 94 procent. Förändringarna har dock varit *allra starkast bland LO-medlemmar*, och man kan också uttrycka det så att de klassmässiga skillnaderna har minskat klart.

Tablå 6 Har tillgång till dator i hemmet. Procent

	1994	1996	1998	2000	2002
LO	15	29	51	68	78
TCO	34	48	76	84	88
SACO	51	64	84	93	94
Samtliga anställda	28	42	67	78	84

Om vi ser till *hela gruppen löntagare* har andelen som har tillgång till dator i hemmet ökat från 28 till 84 procent under perioden 1994-2002. Möjligheterna att hyra dator av arbetsgivarna har varit viktiga för denna utveckling. En LO-rapport som utkom under 2001 ("Om klyftor i informationssamhället") visade att av anställda med dator i hemmet hyr så mycket som 40 procent denna dator av arbetsgivaren genom löneavdrag.

Uppgifter om den intervjuade själva använt datorn i hemmet finns från och med år 1998. Andelen som själva använt dator i hemmet har under tidsperioden 1998-2002 bland LOs medlemmar ökat från 42 till 65 procent, bland TCOs medlemmar från 67 till 82 procent och bland SACOs medlemmar från 76 till 88 procent. Det har alltså även här skett en *utjämning* mellan de olika grupperna.

En intressant fråga är om förändringarna vad gäller tillgång till dator i hemmet har varit likartade för *olika typer av hushåll* eller om vi här kan se några skillnader. I tablå 7 framgår att ökningen genomgående har varit stark – det gäller såväl gifta/samboende som ensamstående och både hushåll med barn och hushåll utan barn.

Tablå 7 Har tillgång till dator i hemmet. Procent av LO-medlemmar

	1994	1998	2000	2002
<u>Gifta/samboende</u>				
Utan barn	10	41	58	76
Med 1 barn	23	65	87	90
Med 2 barn	20	79	90	95
Med 3 barn eller fler	26	73	94	98
<u>Ensamstående</u>				
Utan barn	11	34	50	54
Med barn	11	44	63	76

I alla de olika *fackförbund* som vi kan jämföra har andelen med tillgång till dator i hemmet ökat kraftigt sedan 1994. I de fyra LO-förbund som jämförs är det fråga om en fyr- eller femdubbling. Det här framgår av tablå 8.

Tablå 8 Har tillgång till dator i hemmet. Procent

	1994	1998	2000	2002
Metall	15	54	69	80
Handels	15	41	73	75
SEKO	19	63	75	78
Kommunal	16	51	66	78
Industritjänstemän	39	82	89	90
Läraryrket	40	78	86	90
Kommunaltjänstemän	32	75	77	86

Allt fler Internetanvändare

Vi ska också belysa hur stora *förändringarna* är för olika grupper vad gäller tillgång till och användning av *Internet i hemmet*. Frågor om Internet ställdes först i 1998 års undersökning. Det visar sig i tablå 9 att för alla grupper har såväl *tillgången till* Internet som *användningen av* Internet ökat mycket starkt mellan 1998 och 2002. Till exempel framgår att nästan sex av tio LO- medlemmar själva har använt Internet i hemmet mot knappt två av tio LO-medlemmar för tre år sedan.

Mycket glädjande är också att Internetanvändningen har ökat starkt i den äldsta åldersgruppen 50-64 år.

Tablå 9 Tillgång till och användning av Internet i hemmet. Procent

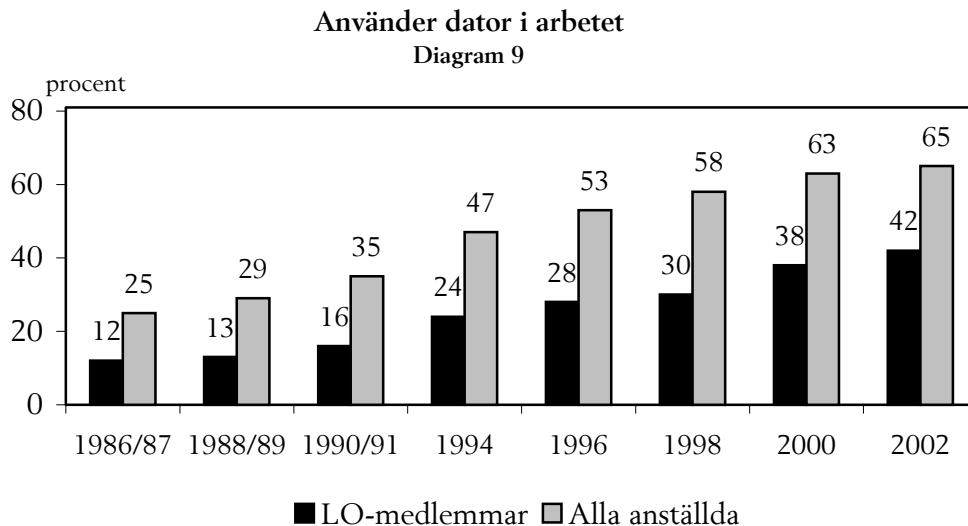
	Tillgång till Internet i hemmet			Har själv använt Internet i hemmet under senaste året		
	1998	2000	2002	1998	2000	2002
<i>Alla anställda</i>	36	66	76	32	57	68
LO	26	56	68	19	44	57
TCO	46	73	81	38	64	74
SACO	53	83	89	47	78	84
LO-kvinnor	25	53	66	14	36	50
LO-män	27	58	69	24	51	62
TCO-kvinnor	43	69	80	33	57	70
TCO-män	52	78	83	46	73	79
SACO-kvinnor	48	84	86	37	75	78
SACO-män	59	82	93	57	81	91
LO-kvinnor 18-29år	23	43	59	22	39	53
LO-kvinnor 30-49 år	33	68	78	17	47	63
LO-kvinnor 50-64 år	14	34	51	3	15	29
LO-män 18-29 år	27	57	61	25	56	62
LO-män 30-49 år	34	65	76	31	61	70
LO-män 50-64 år	18	44	63	13	25	47

I den tabell som finns i bilagan beskriver vi hur vanligt det är att man *ofta* använder Internet i hemmet ("minst en gång i veckan" eller "flera gånger i veckan").

DATOR I ARBETET

Ökningen av datoranvändningen på jobbet har inte varit lika snabb

När det gäller förändringarna av användningen av dator i jobbet har vi jämförbara siffror *ända tillbaka till 1986/87*. Vad som har skett beskrivs i diagram 9.

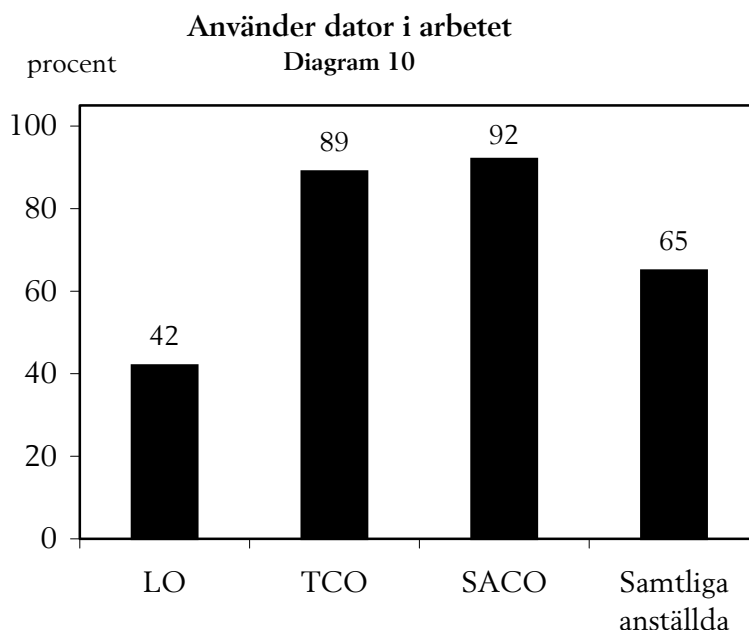

Man kan där se att utvecklingen var ganska långsam under 1980-talet, särskilt om vi ser till gruppen LO-medlemmar. Men därefter skedde en kraftig ökning. Mellan 1990/91 och 1998, alltså en period av 7 ½ år, ökade andelen LO-medlemmar som använder dator i arbetet från 16 till 30 procent och efter 1998 från 30 till 42 procent. Sammanlagt har under de drygt femton åren sedan 1986/87 andelen LO-medlemmar som använder dator i arbetet ökat från 12 till 42 procent.

65 procent av *alla anställda* använder idag dator i arbetet. För drygt femton år sedan var motsvarande siffra 25 procent.

Mycket stora skillnader mellan arbetare och tjänstemän

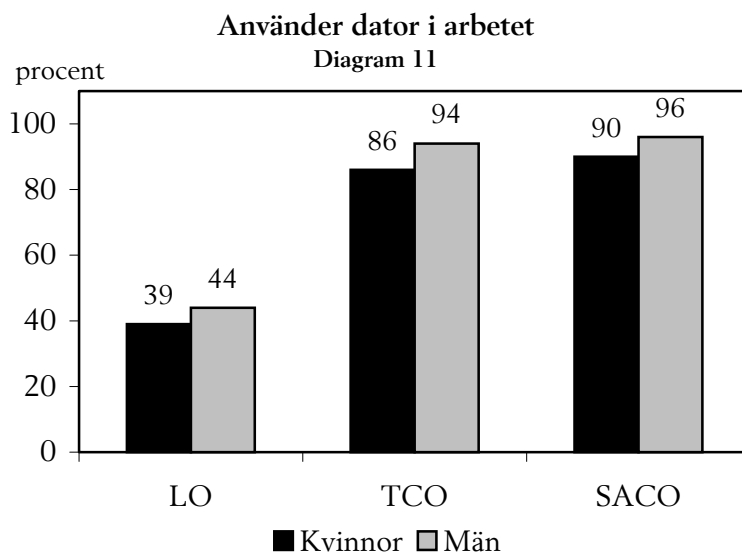
Det framgår av diagram 10 att ungefär 90 procent av TCOs och SACOs medlemmar använder dator i sina arbeten jämfört med ungefär 40 procent bland LO-medlemmarna. Skillnaderna mellan arbetare och tjänstemän är alltså *utomordentligt stora*.

Hur pass vanligt är det då att anställda *arbetar mycket lång tid per dag vid datorn*? Resultaten visar att av de LO-medlemmar som använder dator i arbetet utnyttjar ungefär var sjätte - 16 procent - datorn *mer än fyra timmar per dag*. Bland TCO-medlemmar är motsvarande andel 43 procent och bland SACO-medlemmar 53 procent. Om vi istället ser på andelen som använder *datorn mer än en timme per dag* blir motsvarande andelar 47 procent för LO, 78 procent för TCO och 94 procent för SACO.

Det finns också vissa skillnader mellan *kvinnor och män*. Detta illustreras i diagram 11. Andelen som använder dator i arbetet är genomgående högre bland män än bland kvinnor. Av betydelse i det sammanhanget kan vara att kvinnor i så mycket högre grad än män arbetar i direktkontakt med människor, där datorer idag inte används i så stor omfattning.

Andelen som använder dator i jobbet är allra lägst bland LOs kvinnor och högst bland SACOs och TCOs män.

Andelen som *använder dator i arbetet* är följande för de sju fackförbund som vi kan jämföra:

Metall	54 procent
Handels	64 procent
SEKO	61 procent
Kommunal	30 procent
Industritjänstemän SIF	96 procent
Läraryrket	62 procent
Kommunaltjänstemän SKTF	96 procent

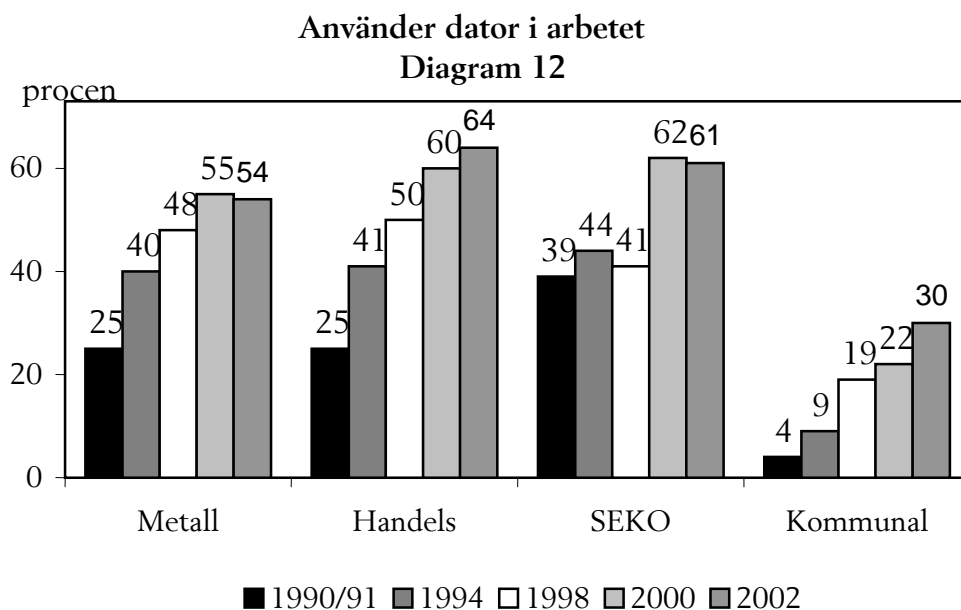
Förändringarna för olika grupper av anställda

I tablå 10 beskrivs hur utvecklingen har varit bland arbetare och tjänstemän, med uppdelning också efter kön. För alla grupper har andelen som använder dator i arbetet *ökat markant*, men de *klass- och könsmissiga skillnaderna består*.

Tablå 10 Använder dator i arbetet. Procent

	1986/87	1990/91	1994	1998	2000	2002
LO						
Kvinnor	9	12	21	26	32	39
Män	14	20	27	34	44	44
Båda könen	12	16	24	30	38	42
TCO						
Kvinnor	38	56	69	75	83	86
Män	50	69	77	89	91	94
Båda könen	43	62	72	80	86	89
SACO						
Kvinnor	24	40	61	82	88	90
Män	49	64	87	90	96	96
Båda könen	38	52	74	86	92	92
Samtliga anställda	25	35	47	58	63	65

Det visar sig att datoranvändningen har ökat markant sedan början av 1990-talet bland LO-medlemmar inom såväl den privata, statliga som kommunala sektorn (diagram 12). Till exempel framgår att andelen som använder dator i arbetet långt mer än fördubblats i Handels sedan 1990/91 och i Metall har nästan skett en fördubbling. I Kommunal har ökningen varit ännu större - dock från en betydligt lägre nivå.

Bland medlemmar i Industritjänstemannaförbundet har andelen som använder dator i arbetet ökat från 79 procent i början av 90-talet till 96 procent 2002. I Lärarförbundet har skett en ökning från 14 procent 1990/91 till 62 procent år 2002. Bland Kommunaltjänstemän har skett en ökning från 59 procent 1990/91 till 96 procent år 2002.

Vilka som helt saknar datorerfarenhet

I detta avslutande avsnitt ska vi se på hur vanligt det är bland olika grupper av anställda att man *helt saknar erfarenhet av att arbeta med dator* – att man *varken* använder dator på jobbet eller i hemmet. En första översikt ges i tablå 11.

Tablå 11 Användning av dator i arbetet och i hemmet. Procent

	LO	TCO	SACO	Samtliga anställda
Använder dator i arbetet och i hemmet	31	75	82	54
Använder dator i arbetet men ej i hemmet	11	14	10	11
Använder ej dator i arbetet men i hemmet	34	7	6	21
Använder dator varken i arbetet eller i hemmet	24	4	2	14
Summa	100	100	100	100

Det framgår att *nästan var fjärde LO-medlem - 24 procent* - är helt utan erfarenhet att arbeta med dator. De använder varken dator i sina arbeten eller dator i

hemmet. Sådan avsaknad av datorerfarenhet förekommer nästan inte alls bland medlemmar i TCO och SACO.

En *samtidig uppdelning* efter *klass och kön* gör att skillnaderna mellan grupperna ökar ytterligare. Detta beskrivs i tablå 12 och på ett mera åskådligt sätt i diagram 12.

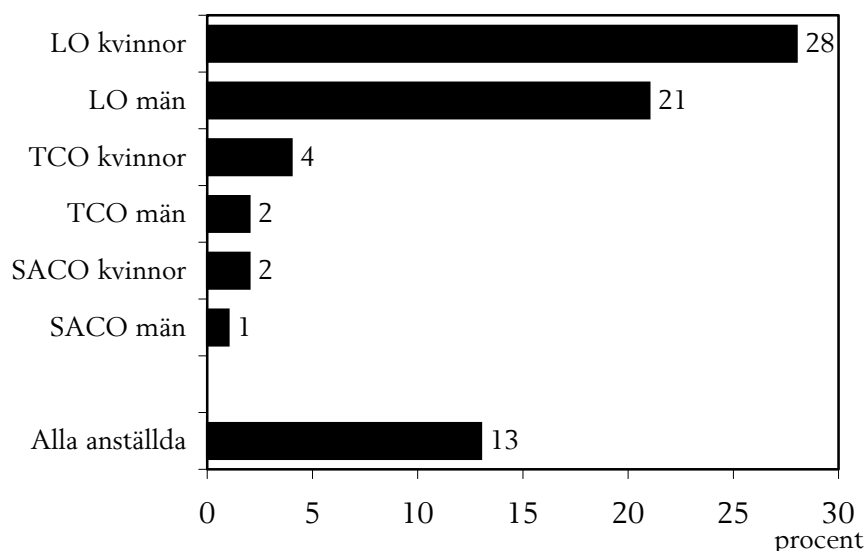
Tablå 12 Användning av dator i arbetet och i hemmet. Procent

	LO		TCO		SACO	
	Kvinnor	Män	kvinnor	män	kvinnor	män
Använder dator i arbetet och i hemmet	26	35	70	82	76	91
Använder dator i arbetet men ej i hemmet	13	9	16	12	14	5
Använder ej dator i arbetet men i hemmet	33	35	10	4	8	3
Använder dator varken i arbetet eller i hemmet	28	21	4	2	2	1
Summa	100	100	100	100	100	100

De två ytterligheterna i diagram 12 är kvinnorna inom LO och männen i SACO. Att *varken* använda dator på jobbet eller i hemmet gäller för tre av tio kvinnor inom LO (28 procent) men praktiskt taget inga alls bland SACOs män.

Använder varken dator i arbetet eller i hemmet.

Diagram 13

Som tidigare berörts är *generationsskillnaderna* mycket stora. I tablå 13 visar vi hur det ser ut inom LO.

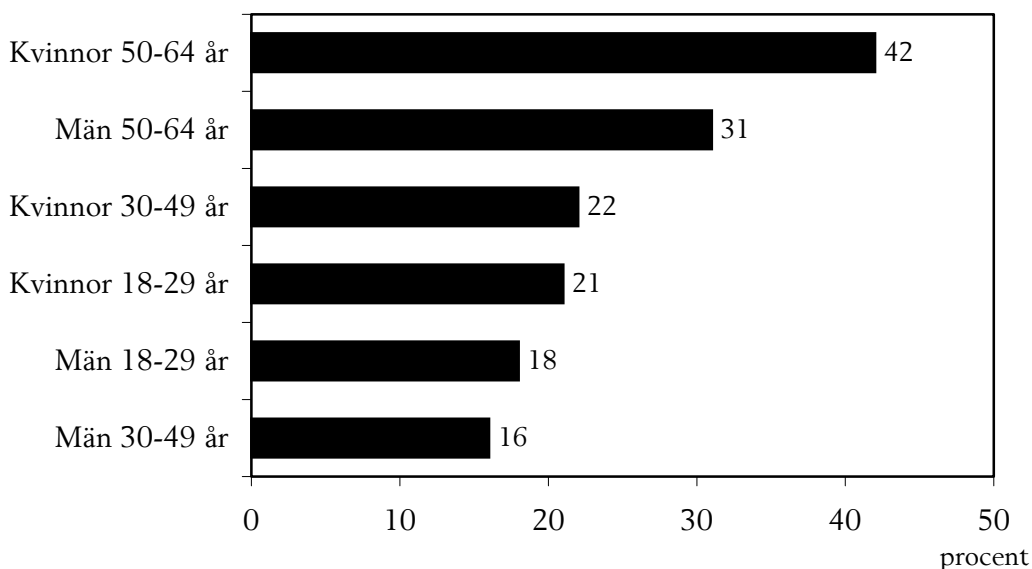
Tablå 13 Användning av dator i arbetet och i hemmet. Procent av LO-medlemmar

	Kvinnor			Män		
	18-29 år	30-49 år	50-64 år	18-29 år	30-49 år	50-64 år
Använder dator i arbetet och i hemmet	18	32	19	34	40	25
Använder dator i arbetet men ej i hemmet	13	9	19	12	6	15
Använder ej dator i arbetet men i hemmet	48	37	20	36	38	29
Använder dator varken i arbetet eller i hemmet	21	22	42	18	16	31
Summa	100	100	100	100	100	100

Andelen som varken dator i jobbet eller i hemmet speglas i diagram 14. Det framgår här bland annat att hos LO- *kvinnor i åldersgruppen 50-64 år är andelen som helt saknar datorerfarenhet så hög som drygt 40 procent*. Också bland män i samma åldersgrupp är andelen mycket hög, ungefär 30 procent. Den andra ytterligheten bland LOs medlemmar är män i åldersgruppen 30-49 år, bland vilka ungefär 15 procent saknar datorerfarenhet.

Använder varken dator i arbetet eller i hemmet. LO-medlemmar.

Diagram 14

Men stora förändringar har dock skett. Så sent som år 1994 var *andelen LO-medlemmar som helt saknar datorerfarenhet så hög som 66 procent*. År 1998 hade andelen sjunkit till 41 procent, år 2000 till 32 procent och år 2002 till 24 procent. Bland LOs *kvinnor* har andelen sjunkit från 68 procent år 1994 till 45 procent år 1998, 38 procent år 2000 och 28 procent år 2002. I den grupp som allra mest saknar datorerfarenhet, *LO-kvinnor i åldrarna 50-64 år*, har andelen

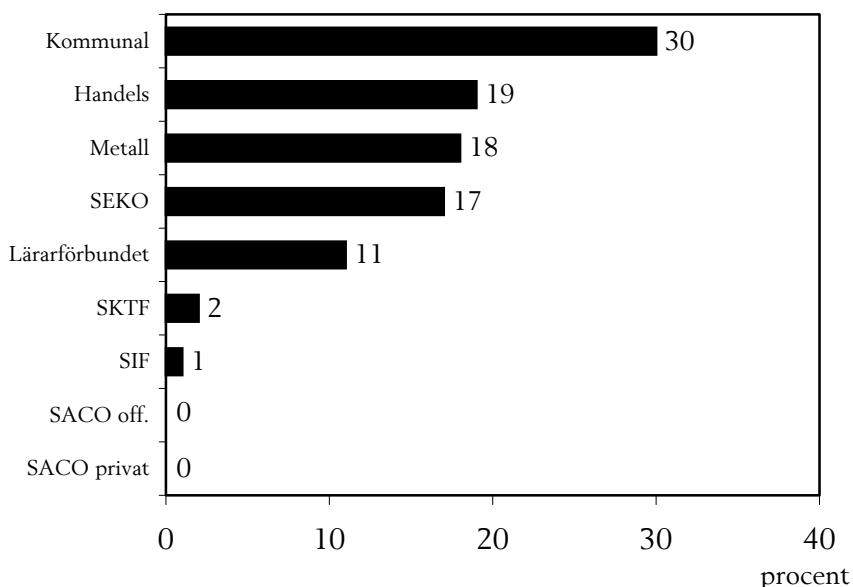
som varken har tillgång till dator i hemmet eller använder dator i arbetet minskat från 74 procent år 1994 till 66 procent år 1998, 56 procent år 2000 och 42 procent år 2002.

I vilken utsträckning förekommer då att medlemmar i olika *fackförbund* helt saknar datorerfarenhet? Den jämförelse som görs i tablå 14, och mera åskådligt i diagram 15, ger vid handen att 30 procent av Kommunals medlemmar och nästan 20 procent av medlemmarna i Handels, Metall och SEKO *helt saknar datorerfarenhet*. Bland privatanställda tjänstemän finns det knappt några alls som är i den situationen.

Tablå 14 Användning av dator i arbetet och i hemmet. Procent av LO-medlemmar

	Metall	Handels	SEKO	Kommunal	SIF	Läraryr	SKTF
Använder dator i jobbet och i hemmet	43	44	43	21	83	56	79
Använder dator på jobbet men ej i hemmet	11	20	18	9	13	6	17
Använder ej dator på jobbet men i hemmet	28	17	22	40	3	27	2
Använder dator varken på jobbet eller i hemmet	18	19	17	30	1	11	2
Summa	100	100	100	100	100	100	100

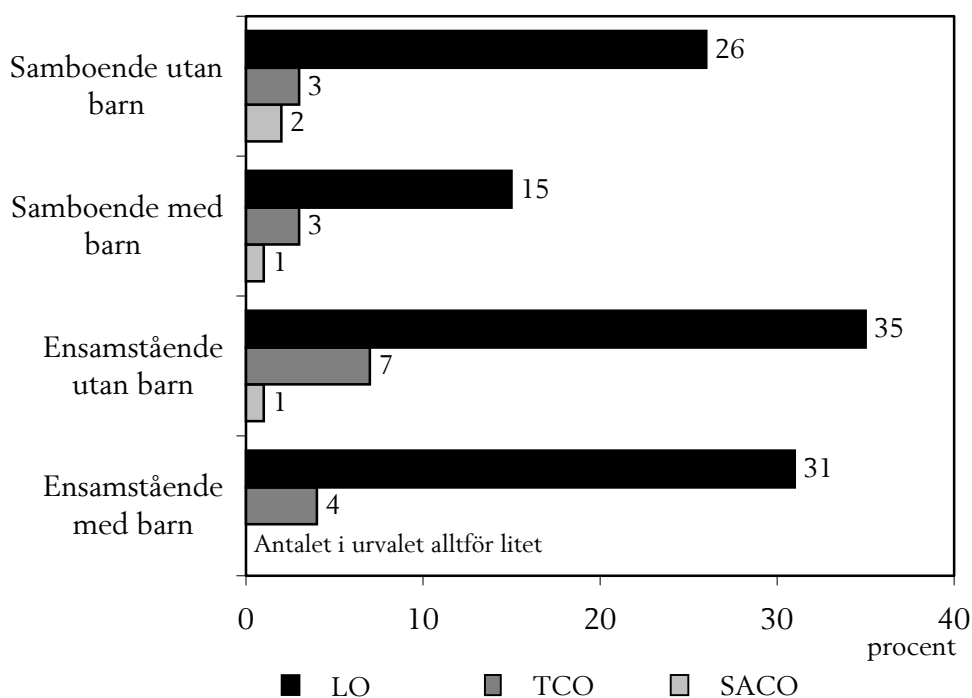
**Använder varken dator i arbetet eller i hemmet.
Diagram 15**

Låt oss avslutningsvis se vilka skillnader som finns mellan arbetare och tjänstemän i olika familjetyper. Resultaten sammanfattas i diagram 16.

Använder varken dator i arbetet eller i hemmet.

Diagram 16

En slutsats av denna jämförelse är att det är mycket vanligare i arbetarfamiljer än i tjänstemannafamiljer att föräldrarna helt saknar datorerfarenhet. Detta ger också väsentligt olika förutsättningar för barnen.

LO OCH IT-FRÅGORNA

I förra årets undersökning uttryckte LO en förhoppning att andelen IT i både hem och arbetsliv skulle utjämnas mellan de undersökta grupperna. I årets undersökning ser vi att denna förhoppning delvis infriats. Tillgången till IT ökar snabbast hos kvinnorna, vilka under hela undersökningsperioden legat lägst i alla mätningar.

Men denna ökning har ännu inte fört kvinnorna upp till en jämställd position med männen i den egna gruppen, och jämför man till exempel LO-kvinnor och SACO-män är skillnaderna i en del avseenden närmast häpnadsväckande stora.

Mycket stora grupper av löntagare står fortfarande utanför ett eget IT-användande, framför allt i arbetslivet, och siffrorna har omisskännlig klassprägel.

Detta är inte en oväntad effekt av ITs utbredning eftersom vi under åren klart kunnat belägga att tillgången till och kunskapen om IT, särskilt inom arbetslivet, tydligt följer de traditionella fördelningspolitiska mönstren. Införande av IT innebär i sig ingen förändring av den traditionella sociala skiktningen i samhället eller sättet att organisera arbetslivet, utan kan ibland till och med få den effekten att det förstärker och lagrar sig ovanpå gamla klyftor

IT innebär enorma möjligheter att öka kommunikationen, dialogen och lärandet i arbetet - att göra jobbet effektivare under bättre förhållanden för de anställda - men dessa möjligheter tillvaratas alldeles otillräckligt i arbetslivet. Drygt var tredje anställd - 35 procent - använder överhuvudtaget inte dator som ett personligt stöd i arbetet. Detta motsvarar ungefär 1,3 miljoner anställda.

Ändå är nästan alla på något sätt beroende av tekniken. Den styr planering, bemanning, kontroll och kvalitet mm och utgör överhuvudtaget en påverkande faktor på de flesta arbetsplatser. Man kan dock konstatera att de anställdas inflytande över hur IT-stöd utformas och införs på arbetsplatsen är starkt begränsat.

IT är inte enbart en fråga om kvantitet i användandet utan även kvalitet. IT-stöd som fungerar begränsande och hindrande ger inte utveckling, vare sig för arbetsplatsen eller individen. Här har den offentliga sektorn och framför allt vården under senare år genomfört ett antal spännande banbrytande försök att använda IT på nytt sätt inom nya områden. Till och med inom så regelomgärdade verksamheter som operationsplanering och hemtjänst har personalen fått ökad självständighet och ökad kontroll, till fromma för vårdtagare, anhöriga och de anställda själva.

LOs återkommande statistik visar dock att dessa positiva exempel fortfarande är för få och att strukturomvandlingen i näringslivet går för långsamt. Visionen från EU-kommissionens grönbok från 1996, om hur arbetslivet kan och bör dra fördel av IT-utvecklingen, har långt kvar till förverkligande. Grönboken förutsade att ingen samhälle kommer att få full utväxling av sina IT-investeringar om man inte lät dem åtföljas av en kunskapshöjning och nya arbetsformer för dem som ska använda de nya IT-stöden.

Näringsdepartementet bör noga studera effekterna av att modernt datoranvändande fortfarande inte tillämpas inom stora delar av den offentliga och privata verksamheten i Sverige. LOs statistik visar att det inte är de anställda som utgör hindret för strukturomvandlingen. LO-medlemmarna har visat att man är redo att ta till sig den nya tekniken och integrera den i sina vardagsliv. De höga användarsiffrorna för IT i hemmen pekar entydigt på detta. Det är alltså inte rädsla eller fördomar hos LOs medlemmar som bromsar utvecklingen.

LOs uppfattning om IT-utvecklingen:

- Utvecklingen av IT i Sverige har i allt väsentligt varit marknadsdriven. Den s.k. IT-bubblan byggde till stor del på att IT främst sågs som en tillväxt- och avkastningsfråga och i liten utsträckning som ett verktyg för att öka samhälls- och individnytta. Det är helt uppenbart att misslyckandet byggde på felaktiga föreställningar om vad konsumenterna och användarna efterfrågade. Svensk IT-politik måste bygga på behov och förväntningar hos beställare och brukare av de tjänster vi behöver i framtiden för att trygga välfärdssamhällets behov.
- Svensk IT-politik är inte primärt ett intresse för IT-branschen utan för alla dem som har behov av IT-tjänster och teknik. LO anser att brukar- och användarintressena måste få ett mycket starkare inflytande över den framtida IT-politiken i Sverige. Omfattande IT-investeringar inom den offentliga sektorn behövs för att tillgodose de behov av vård och omsorg som en alltmer åldrande befolkning skapar. Samhälle och myndigheter måste agera som kompetenta kravställare som sätter vårdtagares, kunders och användares intressen i centrum.
- Hemdatorreformen har varit värdefull och bör fortsätta, men kan säkert utvecklas. När reformen i en framtid utvärderas kan det visa sig att den trots sina höga kostnader var ett av de kraftfullare utbildningspolitiska reformerna under slutet av 1900-talet.

Vad gör LO i form av egna insatser?

LO bedriver ett omfattande arbete, företrädesvis i projektform, för att utveckla metoder och strategier som kan öka LO-medlemmarnas tillträde till informationssamhället.

- UsersAward handlar om att finna metoder för att öka användarnas och beställarnas inflytande över IT-utvecklingen på arbetslivet.
- LOs IT-skola handlar om att finna nya distansstödda metoder för kompetensutveckling i arbetslivet, det vill säga ett livslångt lärande.

För mera information om LOs arbete med IT-frågorna, kontakta Ove Ivarsen, LOs IT-ombudsman, 08-796 27 95, mobil 070-558 27 95

BILAGA

Använder själv ofta Internet i hemmet. Procent

	Har själv använt Internet i hemmet minst någon gång i veckan			Har själv använt Internet i hemmet flera gånger i veckan		
	1998	2000	2002	1998	2000	2002
<i>Alla anställda</i>	21	42	51	13	25	31
LO	12	30	39	7	17	23
TCO	24	44	55	13	24	32
SACO	33	63	69	18	42	42
LO-kvinnor	6	21	29	3	10	15
LO-män	17	38	47	11	23	29
TCO-kvinnor	18	33	47	8	16	22
TCO-män	34	60	66	21	35	45
SACO-kvinnor	20	51	58	11	26	26
SACO-män	46	76	82	25	58	62
LO-kvinnor 18-29år	10	28	35	6	10	20
LO-kvinnor 30-49 år	7	25	36	3	15	18
LO-kvinnor 50-64 år	1	9	15	0	3	8
LO-män 18-29 år	22	46	56	16	34	43
LO-män 30-49 år	21	44	50	15	25	31
LO-män 50-64 år	8	18	35	3	9	14